

veluti ut tenere ei vel ire agere liceat. Contra autem filius [etiam], ut ire patri liceat, stipulando, acquirit ei: imo et quod in suam personam conferre non potest, hoc patri acquirit.

151. SCEVOLA, lib. 15 Questionum.

Julianus scripsit, Si, neque per te neque per heredem tuum Titium fieret, quominus mihi ire liceat, stipuler, non solum Titium teneri, si prohibeat, sed etiam coheredes ejus. — § 1. Qui fundum sibi aut Titio dari stipulatur, quamvis fundus Titio traditus sit, nihilominus petere fundum potest, ut sibi de evictione promittatur: nam interest ejus, quia mandati actione fundum recepturus sit a Titio; sed si donationis causa Titium interposuit, dicitur, traditione profinus reum liberari.

152. PAULUS, lib. 15 Questionum.

Quidam cum filium alienum susciperet, tradenti promiserat certam pecunie quantitatem, si eum aliter quam ut filium observasset: quæro, si postmodum domo eum propulerit, vel moriens nihil ei testamento reliquerit, an stipulatio committitur; et quid intersit, utrum filius, an alumnus, vel cognatus agentis fuerit? Præterea quæro, si filium suum quis legitime adoptionem dederit, et ita ut supra scriptum est, stipulatio intercesserit, eumque pater adoptivus exheredaverit vel emancipaverit: an stipulatio committitur? Respondi: stipulatio utilis est in utroque casu: igitur si contra conventionem factum sit, committitur stipulatio. Sed videamus primum in eo qui legitime adoptavit, an possit committi si eum exheredaverit vel emancipaverit? hæc enim pater circa filium solet facere: igitur non aliter eum, quam ut filium observavit. Ergo exheredatus de inofficioso agat. Quid ergo dicemus, si et meruit exheredari? Emancipatus plane et hoc remedio carebit. Quare sic debuit interponi stipulatio, ut si eum emancipasset vel exheredasset, certum quid promitteret. Quo tamen casu commissa stipulatione, potest queri, an exheredatio permittendum esset dicere de inofficioso; maxime si patri naturali heres extitisset: an victo deneganda est ex stipulatio actio? Sed si ei qui stipulatus est, non debuit denegari: victo filio nec ipsi deneganda erit debita pecunie executio. In eo autem qui non adoptavit, quem intellectum habeat hæc conceptio, Si eum aliter quam ut filium observasset, non prospicio: an et hic exigimus exheredationem vel emancipationem, res in extraneo inepitas? Sed si is qui legitime adoptavit, nihil facit contra verba stipulationis, cum utitur patrio jure: in eo qui hæc non fecit, dicit supervacuo; dici tamen poterit commissam esse stipulationem. — § 1. Filiusfamilias ita stipulatus est, Quantum pecuniam Titio credidero, fide tua esse jubes? et emancipatus creditur: patri non debet fidejussor, quia nec reus ei tenetur.

153. SCEVOLA, lib. 15 Questionum.

Si sic stipulatus sum, Neque per te, neque per heredem tuum vim fieri spondes? et egi quod mihi vim feceris: recte remanere factum heredis in stipulatione; nam et ex ipsius posteriore vi potest committi stipulatio: non enim ad unam vim pertinet. Nam sicut et ipsius et heredis caput, ita ipsius vis vel sæpius facta complectitur, ut condemnatur, quanti interest; aut si sic volumus factam esse stipulationem, Neque per te, neque per heredem tuum fieri? ut ad unam vim primam teneat; si vim fecerit, amplius ex heredis committi non poterit: ergo si [actum] sit quasi ex ipsius vi, tota consumpta sit: quod non est verum.

154. PAULUS, lib. 15 Responsorum.

Titia quæ ex alio filium habebat, in matrimonium coit Gaio Seio habenti filiam: et tempore matrimonii consenserunt, ut filia Gaii Seii filio Titio desponderetur; et interpositum est instrumentum; et adjecta pœna, si quis eorum nuptiis impedimento fuisset: postea Gaius Seius constante matrimonio diem suum obiit, et filia ejus noluit nubere. Quæro, an Gaii Seii heredes teneantur ex stipulatione? Respondit, ex stipulatione quæ proponeretur, cum non secundum bonos mores interposita sit, agenti exceptionem doli mali obstaturam: quia inhonestum visum est, vinculo pœnæ matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta. — § 1. Idem respondit, Plerumque ea quæ præstationibus, convenisse concipiuntur, etiam in stipulationibus repelia creduntur: sic tamen, ut non ex ea repetitione inutilis efficiatur stipulatio. — § 2. Idem respondit, cum Septicius literis suis præstaturum se cavert pecuniam, et usuras ejus semisses, quæ apud Sempronium depositæ sint: si inter presentes actum est, intelligendum etiam a parte Lucii Titii præcessisse verba

63. L. 4, § 1, supr. cod. — 64. L. 53, in pr. infr. de solution. — 65. Adde L. 27, infr. d. t. — 66. L. 8, § 8, supr. de bon. poss. contra tab. — 67. L. 47, in fin. infr. de fidejuss. — 68. Adde L. 22, supr. de except. rei judic. — 69. Vide tamen N. Leon. 18. — 70. L. 19, supr. h. t.; L. 71, § 1, supr. de condit. et demonstr.; L. 14, C. de nupt. — 71. § ult. infr. h. t.; L. 4, in fin. supr. de pactis; L. 20, supr. de edict. edicto. — 72. L. 126, § 2, supr. h. t.; L. 115, § 1, supr. de legat. 1. — 73. § 17, Inst. de inutil. stipul. § ult. Inst. de fidejuss. — 74. L. 140, in pr. infr. h. t. — 75. § 1, supr. h. t.; L. 29, in pr. supr. d. t. — 76. L. 68, L. 72, in pr.; L. 81, L. 112,

stipulationis. — § 3. Idem respondit: quotiens pluribus specialiter pactis stipulatio una omnibus subjicitur, quamvis una interrogatio, et responsum unum subjiciatur, tamen proinde haberi, ac si singulæ species in stipulationem deductæ fuissent.

155. SCEVOLA, lib. 5 Responsorum.

[Si] ita quis promiserit, Decem tibi dabo, quia die petieris, et eorum usuras in dies triginta: quæro, usuræ, utrum ex die stipulationis, an ex die qua petita sors fuerit, debeantur? Respondit, secundum ea quæ proponerentur, ex die stipulationis deberi: nisi aliud actum manifeste probaretur. — § 1. Item quæsitum est, quando pecuniam reddere debebo, cum primum petierit? Respondit, verba quæ proponerentur, ex die quo stipulatio facta esset, initium capere. — § 2. Seia cavuit Lucio Titio, quod mandante eo hortos emisset, cum pretium omne cum usuris ab eo recepisset, se in eum proprietatem hororum translaturam; deinde in continenti inter utrumque convenit, ut intra kalendas apriles primas universam summam mandator numeraret, et hortos acciperet. Queritur, cum ante kalendas apriles non omne pretium cum usuris a Lucio Titio Seia solum sit, interposito tamen modico tempore reliquum pretium cum usuris Seia Titium solvere paratus fuerit, neque Seia accipere voluit, et usque in hodiernum per Titium non stet quominus reliquum solveret, an [si] nihilominus Lucius Titius Seia universam pecuniam solvere paratus sit, ex stipulatio agere possit? Respondit posse, si non multo post obtulisset, nec mulieris quicquam propter eam moram interesset: quod omne ad judicis cognitionem remittendum est. — § 3. Ea lege donatum sibi esse a Seia servum et traditum, ut ne ad fratrem ejus, aut filium, aut uxorem, aut socrum perveniret, scripsit: et hæc ita stipulante Seia, spondit Titius, qui post biennium heredes reliquit Seiam et fratrem, cui ne serviret, expressum erat. Queritur an Seia cum fratre et coherede ex stipulatu agere possit? Respondit posse in id quod ejus interest. — § 4. Filia quæ de inofficioso agere instituit et transegit, postea cum heredibus stipulatione interposita, et subjecta doli clausula, apud præfectum de falso testamento egit, nec probavit. Quæro, an ex doli clausula possit conveniri? Respondi nihil ad eam stipulationem id quod postea actum proponeretur, pertinere.

156. PAULUS, lib. 5 Sententiarum.

Si sub una significatione diversis nominibus ea res que in stipulatum deducitur, appellatur: non infirmat obligationem, si alter verbo utatur. — § 1. Si qui viam ad fundum suum dari stipulatus fuerit, postea fundum partemve ejus ante constitutam servitutum alienaverit: evanescit stipulatio.

157. VENULEIUS, lib. 1 Stipulationum.

Continuus actus stipulantis et promittentis esse debet: ut tamen ali-quod momentum naturæ intervenire possit; et cominus responderi stipulanti oportet: cæterum si post interrogationem aliud acceperit, nihil proderit, quamvis eadem die spondidisset. — § 1. Si hominem stipulatus sim, et ego de alio sensero, tu de alio: nihil acti erit; nam stipulatio ex utriusque consensu perficitur. — § 2. Cum ita stipulatus sum, Ephesi dari? inest tempus: quod autem accipi debeat, queritur? et magis est ut totam eam rem ad judicem, id est, ad virum bonum remittamus, qui æstimet quanto tempore diligens paterfamilias conficere possit quod futurum se promiserit; ut, qui Ephesi daturum se spondiderit, neque diplomate, diebus, ac noctibus, et omni tempestate contempta iter continuari cogatur; neque tam delicate progredi debeat, ut reprehensione dignus appareat: sed habita ratione temporis, ætatis, sexus, valetudinis; cum id agat, ut mature perveniat, id est, eodem tempore quo plerique ejusdem conditionis homines solent pervenire; eoque transacto, quamvis Romæ remanserit, nec possit Ephesi pecuniam dare, nihilominus ei recte dicitur: vel quia per ipsum steterit, quo minus Ephesi daret; vel quoniam per alium Ephesi possit dari; vel quia ubique potest solvere: nam et quod in diem debetur, ante solvi potest, licet peti non potest; quod si diplomate usus, aut felici navigatione, maturius quam quisque pervenerit Ephesum, confestim obligatus est: quia in eo quod tempore atque facto finitum est, nullus est conjecturæ locus. — § 3. Item qui insulam fieri spondidit, non utique conquisitis undique fabris, et plurimis operis adhibitis, festinare debet; nec rursus utroque ad altero contentus esse: sed modus adhibendus est secundum rationem di-

§ 1; L. 115, in fin. supr. h. t.; L. ult. supr. si quis in jus vocat; L. 15, in fin. supr. de re judicat. — 77. L. 65, § 1, supr. h. t. — 78. L. 140, in fin. infr. cod. — 79. L. 11, in pr. infr. de duob. reis. — 80. L. 12, L. 85, § 1, supr. h. t. — 81. L. 1, § 6, supr. de eo, quod certo loco. — 82. L. 122, in pr. supr. h. t. — 83. Immo vide L. 9, supr. de eo, quod certo loco; L. 16, § 1, infr. de fidejuss. — 84. L. 38, § 16, supr. h. t.; L. 1, § 1, supr. de condit. et demonstr.; L. 7, supr. de re judic.; L. 50, supr. de oblig. et act.; L. 70, infr. de solution. — 85. L. 88, § 1, supr. locat.

ligentis ædificatoris et temporum locorumque; item si non inchoetur opus, id tantum æstimetur, quod in illo intervallo effici potuit: transactoque tempore quo insulam consummare oportuerit, si postea ædificetur, liberetur reus: sicut liberatur qui se daturum spondidit, si quandoque tradit. — § 4. Illud inspicendum est, an qui centum dari promisit, confestim teneatur, an vero cesset obligatio, donec pecuniam conferre possit? quid ergo, si neque domi habet, neque inveniat creditorem? Sed hæc recedunt ab impedimento naturali, et respiciunt ad facultatem dandi. Est autem facultas, personæ commodum incommodumque, non rerum quæ promittuntur; et alioquin, si quis Stichum dari spondiderit, quæremus ubi sit Stichus: aut si non multum referre videatur, Ephesi daturum se, an quod Ephesi sit, cum ipse Romæ sit, dare spondeat; nam hoc quoque ad facultatem dandi pertinet: quia in pecunia et in Stichio illud commune est, quod promissor in presentia dare non potest. Et generaliter causa difficultatis ad incommodum promissoris, non ad impedimentum stipulatoris pertinet: ne incipiat dici, eum quoque dare non posse, qui alienum servum, quem dominus non vendat, dare promiserit. — § 5. Si ab eo stipulatus sim, qui efficere non possit, cum alio possibile sit: jure factam obligationem, Sabinus scribit. — § 6. Cum quis sub hac conditione stipulatus sit, si rem sacram, aut religiosam Titius vendiderit, vel foram, aut basilicam, et hujusmodi res quæ publicis usibus in perpetuum relictae sint, ubi omnino conditio jure impleri non potest, vel id facere ei non liceat: nullius momenti fore stipulationem, proinde ac si ea conditio quæ natura impossibilis est, inserta esset; nec ad rem pertinet, quod jus mutari potest, et id quod nunc impossibile est, postea possibile fieri: non enim secundum futuri temporis jus, sed secundum presentis, æstimari debet stipulatio. — § 7. Si ut aliquid fiat, stipulemur: et usitatus et elegantius esse Labeo ait, si hæc subjici penam, Si ita factum non erit; at cum quid ne fiat, stipulemur, tunc hoc modo, Si adversus ea factum erit; et cum alia fieri, alia non fieri, conjuncte stipulemur, sic comprehendendum, Si non feceris, Si quid adversus ea feceris. — § 8. Præterea sciendum est, quod dari stipulemur, non posse nos uni heredibus acquiri: sed necesse esse omnibus acquiri; at cum quid fieri stipulemur, etiam unius personam recte comprehendit.

158. Idem, lib. 4 Stipulationum.

Eum qui certarum mundinarum diebus dari stipuletur, primo die petere posse Sabinus ait. Proculus autem et cæteri diversæ scholæ auctores, quamdiu vel exiguum tempus ex mundinarum spatio superesset, peti posse existimant: sed ego cum Proculo sentio. — § 1. Cum pure stipulatus sum, illud aut illud dari, licebit tibi, quotiens voles, mutare voluntatem in eo quod præstaturus sis: quia diversa causa est voluntatis expressæ, et ejus quæ inest.

159. Idem, lib. 6 Stipulationum.

Cum ex causa duplæ stipulationis aliquid intendimus, venditoris heredes in solidum omnes conveniendi sunt, omnesque debent subsistere: et quolibet eorum defugiente, cæteris subsistere nihil prodest; quia in solidum defendenda est venditio, cujus indivisa natura est; sed cum uno defugiente omnes defugisse videantur, ideoque omnes teneantur, unicuique pro parte hereditaria præstatio incumbit.

140. PAULUS, lib. 5, ad Neratium.

Pluribus rebus præpositis, ita stipulatio facta est, Ea omnia que superscripta sunt dari? propius est, ut tot stipulationes, quot res sint. — § 1. De hac stipulatione, Annua, bima, trima die id argentum quaque die dari? apud veteres variatum fuit. Paulus: sed verius, et hic tres esse trium summam stipulationes. — § 2. Etsi placet extingui obligationem, si in eum casum incidit, a quo incipere non potest: non tamen hoc in omnibus verum est; ecce stipulari viam, ier, actum ad fundum communem socios non potest: et tamen si is, qui stipulatus fuerat, duos heredes reliquerit, non extinguitur stipulatio; et per partem dominorum servitus acquiri non potest: adquisita tamen conservatur, et per partem domini: hoc evenit, si pars prædii servientis, vel cui servitur, alterius domini esse coepit.

141. GAIUS, lib. 2, de Verborum obligationibus.

Si servus aut filiusfamilias ita stipulatus sit, Illam rem aut illam, utrum ego velim? non pater, dominusve, sed filius servusve destinare

86. L. 91, § 5, supr. h. t. — 87. L. 2, § 2, supr. cod. — 88. L. 71, supr. cod. — 89. L. 55, in fin. supr. de pactis. — 90. L. 42, supr. h. t. — 91. L. 106, in fin. supr. cod. — 92. L. 85, § 5, supr. cod. — 93. L. 72, in pr. supr. cod. — 94. L. 134, in fin. supr. cod. — 95. L. 29, in pr. supr. cod. — 96. L. 98, in pr. supr. cod.; § 2, vers. item contra. Inst. de inutil. stipul. — 97. L. 2, § 2, supr. h. t.; L. 17, supr. de servit. L. 6, § 1, supr. commun. præd.; L. 25, § 9, supr. famul. cretæ. — 98. L. 156, in fin. supr. h. t. — 99. L. 76, in pr. supr. cod. — 100. L. 1, § 15, supr. de oblig. et act.; § 10, Inst. de inutil. stipul. — 1. d. § 20, in fin. — 2. § 5, Inst.

de alterutra debet. — § 1. Extranei quoque persona si comprehensa fuerit, veluti hoc modo, Utram earum Titius elegerit, non aliter stipulatio alterutrius petendæ facultatem habet, quam si Titius elegerit. — § 2. Pupillus, licet ex quo fari coepit, recte stipulari potest, tamen si in parentis potestate est, ne auctore quidem patre obligari: pubes vero qui in potestate est, proinde, ac si paterfamilias, obligari solet. Quod autem in pupillo dicimus, idem et in filiafamilias impubere dicendum est. — § 3. Si ita fuero stipulatus, Mihi aut Titio: et tu mihi daturum te spondeas: secundum omnium opinionem ad interrogatum te respondere; quia constat mihi soli acquiri obligationem: Titio autem duntaxat recte solvitur. — § 4. Si inter eos qui Romæ sunt, talis fiat stipulatio, Hodie Carthagine dare spondes? Quidam putant non semper videri impossibilem causam stipulationi contineri: quia possit contingere ut tam stipulator, quam promissor, ante aliquod tempus suo quisque dispensatori notum fecerit, in eum diem futuram stipulationem, ac demandasset promissor quidem suo dispensatori, ut daret; stipulator autem suo, ut acciperet; quod si ita factum fuerit, poterit valere stipulatio. — § 5. Cum mihi aut Titio stipulor, dicitur aliam quidem rem in personam meam; aliam in Titii designari non posse: veluti mihi decem aut Titio hominem; si vero Titio ea res soluta sit, quæ in ejus persona designata fuerit: licet ipso jure non liberetur promissor, per exceptionem tamen defendi possit. — § 6. Tempora vero diversa designari posse, veluti, Mihi kalendis Januariis, aut Titio kalendis februaris? Imo etiam ceteriore 4 diem in Titii personam conferri posse: veluti, Mihi kalendis februaris, Titio kalendis Januariis? Quo casu talem esse stipulationem intelligemus, Si Titio kalendis Januariis non dederis, mihi kalendis februaris dare spondes? — § 7. Sed rursus mihi quidem pure aut Titio sub conditione stipulari possum. Contra vero, si mihi sub conditione, aut Titio pure: inutilis erit tota stipulatio, nisi in meam personam conditio extiterit; scilicet [quia] nisi, quod ad me, vim acceperit obligatio, adjectio nihil potest valere. Hoc tamen ita demum tractari potest, si evidenter appareat pure Titii persona adjecta: alioquin cum ita stipulor, Si navis ex Africa venerit, mihi aut Titio dari spondes? Titii quoque persona sub eadem conditione adjecti videtur. — § 8. Ex hoc apparet si diversa conditio in meam personam, diversa in Titii, posita sit, nec in meam personam extiterit conditio, totam stipulationem nullius momenti futuram: extante vero mea conditione, si quidem Titii quoque conditio extiterit, poterit vel Titio solvi; si vero in illius persona defecerit, quasi non adjectus habeatur. — § 9. Ex his omnibus apparet, licet alterius persona non recte adiciatur, non ideo minus in nostra persona utiliter procedere stipulationem.

TIT. II.

DE DUOBUS REIS CONSTITUENDIS.

1. MODESTINUS, lib. 2 Regularum.

Qui stipulatur, reus stipulandi dicitur: qui promittit, reus promittendi habetur.

2. JAVOLENUS, lib. 5, ex Plautio.

Cum duo eandem pecuniam aut promiserint, aut stipulati sunt: ipso jure et singuli in solidum debentur, et singuli debent; ideoque petitione, acceptatione unius tota solvitur obligatio.

3. ULPIANUS, lib. 47, ad Sabinum.

In duobus reis promittendi frustra timetur novatio: nam licet ante prior responderit, posterior etsi ex intervallo accipiatur, consequens est dicere pristinam obligationem durare, et sequentem accedere; et parvi refert, simul spondeant, an separatim promittant: cum hoc actum inter eos sit, ut duo rei constituantur, neque ulla novatio fiet. — § 1. Ubi duo rei facti sunt, potest vel ab uno eorum solidum peti; hoc est enim duorum reorum, ut unusquisque eorum in solidum sit obligatus, nequam dubium est: quemadmodum et a reo et fidejussore petere possumus; utique enim, cum una sit obligatio, una et summa est: ut

h. t.; L. 2, § 9, supr. de eo, quod certo loco. — 3. L. 44, § 4, supr. de oblig. et act.; L. 34, § 2; L. 98, § 5, § 6, infr. de solution. — 4. d. L. 98, § 4. — 5. d. L. 98, § 4. — 6. Tit. II. — 1. Lib. 8, C. 40; Lib. 5, Inst. 27; N. 99. — 2. § 1, Inst. h. t. — 3. Mutat. N. 99, c. 1. — 4. L. 81, in fin. supr. de evict.; L. 51, § 1, infr. de novat. — 5. L. 13, in fin. L. 16, in pr. infr. de acceptil. — 6. Vide tamen Inst. cod. in pr. vers. nam si prius. — 7. L. 8, § 2, infr. de novat. — 8. Mutat. N. 99, c. 1. — 9. Mutat. N. 4, c. 1. — 10. Fac. L. 9, in pr. supr. de pact. et amne vide L. 9, in fin. infr. h. t.

sive unus solvat, omnes liberantur; sive solvatur ab altero, liberatio contingat.

4. POMPONIUS, lib. 24, ad Sabinum.

Duo rei promittendi, sive ita interrogati, *spondetis?* respondeant¹⁴ *spondeo*, aut *spondemus*; sive ita interrogati, *spondes?* respondissent, *spondemus*: recte obligantur.

5. JULIANUS, lib. 23 Digestorum.

Nemo est, qui nesciat alienas¹⁵ operas promitti posse, et fidejussorem adhiberi in ea obligatione; et ideo nihil prohibet duos reos stipulandi constitui, vel promittendi: sicuti si ab eodem fabro duo rei stipulandi eadem operas stipulentur; et ex contrario duo fabri ejusdem peritiæ eadem operas promittere intelliguntur, et duo rei promittendi fieri.

6. *Idem*, lib. 32 Digestorum.

Duos reos promittendi facturus, si utrumque interrogavero, sed alter dumtaxat responderit: verius puto, eum qui responderit, obligari; neque enim sub conditione interrogatio in utriusque persona fit, ut ita demum obligetur, si alter quoque responderit. — § 1. Duobus autem reis constitutis, quin liberum sit stipulanti, vel ab utroque¹⁶, vel ab altero dumtaxat, fidejussorem accipere, non dubito. — § 2. Sed si a duobus reis stipulandi interrogatus respondisset *ut se spondere*: ei soli tenetur. — § 3. Duo rei sine dubio ita constitui possunt, ut [et] temporis ratio habeatur, intra quod uterque respondeat. Modicum¹⁷ tamen intervallum temporis, item modicus actus¹⁸, qui modo contrarius obligationi non sit, nihil impedit, quominus duo rei sunt. Fidejussor quoque interrogatus inter duorum reorum responsa, si responderit, potest videri non impedire obligationem reorum: quia nec longum spatium interponitur, nec is actus qui contrarius sit obligationi.

7. FLORENTINUS, lib. 8 Institutionum.

Ex duobus reis promittendi alius¹⁶ in diem vel sub conditione obligari potest: nec enim impedimento erit dies, aut conditio, quominus ab eo qui pure obligatus est, petatur.

8. ULPIANUS, lib. 4 Responsorum.

His verbis, *ea quæ præstari stipulanti tibi spondimus*, interesse quid inter contrahentes actum sit; nam si duo rei facti sint, eum qui absens¹⁷ fuit, non teneri: præsentem autem in solidum esse obligatum; aut si minus, in partem fore obstructum.

9. PAPIANUS, lib. 27 Questionum.

Eandem rem apud duos pariter deposui, utriusque fidem in solidum secutus; vel eandem rem duobus similiter commodavi: fiunt duo rei promittendi; quia non tantum verbis stipulationis, sed et cæteris contractibus, veluti emptione, venditione¹⁸, locatione¹⁹, conductione, deposito²⁰, commodato²¹, testamento²²; utputa si pluribus heredibus institutus testator dixit, *Titius et 25 Mævius Sempronio decem dato*. — § 1. Sed si quis in deponendo penes duos, paciscatur ut ab altero culpa quoque præstetur: verius est non esse duos reos, a quibus impar suscepta est obligatio. Non idem probandum est, cum duo quoque culpam promisissent, si alteri postea culpa remissa sit: quia posterior conventio quæ in alterius persona intercessit, statum, et naturam obligationis, quæ duos initio reos fecit, mutare non potest; quare si socii sint, et communis culpa intercessit, etiam alteri²⁴ pactum cum altero factum proderit. — § 2. Cum duos reos promittendi facerem, [et] ex diversis locis Capuæ pecuniam dari stipulatus sim: ex persona cujusque ratio proprii temporis habebitur; nam etsi maxime parem causam suscipiant, nihilominus in cujusque persona, propria²⁵ singulorum consistit obligatio.

10. *Idem*, lib. 37 Questionum.

Si duo rei promittendi socii non sint, non proderit alteri, quod stipulator alteri reo pecuniam debet.

11. *Idem*, lib. 11 Responsorum.

Reos promittendi vice mutua fidejussores non inutiliter accipi convenit: reus itaque stipulandi actionem suam dividere²⁶ si velit (neque enim dividere cogendus est), poterit eundem ut principalem reum, item qui fidejussor pro altero extitit, in partes convenire: non secus ac si duos promittendi reos divisim actionibus conveniret. — § 1. Cum tabulis esset

11. Inst. eod. in pr. — 12. *Immo vide* L. 65, in fin. infr. de fidejuss. — 13. L. 46, infr. d. t. — 14. L. 22, in pr. infr. h. t.; L. 1, § 1; L. 187, in pr. supr. de verb. oblig. — 15. d. L. 12, in pr.; d. L. 137, in pr. — 16. § ult. Inst. h. t. — 17. § 12, Inst. de inutil. stipul. — 18. L. 47, supr. locat. — 19. d. L. 47; L. 15, § 9; L. 26, supr. d. t. — 20. *Fac. L. 1, § 14, § 51; L. 17, supr. depositi.* — 21. L. 8, in fin.; L. 6, L. 7, supr. commodat. — 22. L. 17, infr. h. t. — 23. L. 8, § 1, supr. de legat. 1; L. 16, supr. de legat. 2; L. 25, supr. de legat. 3. — 24. L.

comprehensum, *illum et illum centum aureos stipulatos*, neque adjectum, ita ut duo rei stipulandi essent: virilem partem singuli stipulati videbantur. — § 2. Et e contrario cum ita cautum inveniretur, *tot aureos recte dari stipulatus est Julius Carpus: spondimus ego Antoninus Achilles, et Cornelius dius*: partes viriles deberi: quia non fuerat adjectum singulos in solidum spondidisse, ita ut duo rei promittendi fierent.

12. VENULEIUS, lib. 2 Stipulationum.

Si ex duobus qui promissuri sint, hodie²⁷ alter, alter postera die responderit: [prolatus] non esse duos reos; ac ne obligatum quidem intelligi eum qui postera die responderat: cum actor ad alia negotia discesserit, vel promissor, licet peractis illis rebus responderit. — § 1. Si a Titio et pupillo sine tutoris auctoritate stipulatus fuero eadem decem, vel [a] servo: et quasi duos reos promittendi constitui, obligatumque Titium solum Julianus scribit: quanquam si servus spondiderit, in actione de peculio eadem observari debent, ac si liber fuisset.

13. *Idem*, lib. 3 Stipulationum.

Si reus promittendi altero reo²⁸ extiterit, duas obligationes eum sustinere dicendum est; nam ubi huiusmodi altera differentia obligationum esse possit, ut in fidejussore et reo principali, constituitur alteram ab altera perimi: cum vero ejusdem dæ potestatis sint, non potest reperiri, qua altera potius quam alteram consummari: ideoque etsi reus stipulandi heres extiterit, duas species obligationis eum sustinere.

14. PAULUS, lib. 2 Manualium.

Et stipulationum prætoriarum duo rei fieri possunt.

15. GAIVS, lib. 2, de Verborum obligationibus.

Si id quod ego et Titius stipulamur, in singulis personis proprium intelligatur: non poterimus duo rei stipulandi constitui; veluti²⁹ cum usum fructum aut dotis³⁰ nomine dari stipulemur; idque et Julianus scribit. Idem ait et si Titius et Seius decem, aut Stichum qui Titii sit, stipulati fuerint: non videri eos duos reos stipulandi: cum Titio decem tantum, Seio Stichus aut decem debeantur; quæ sententia eo pertinet, ut quamvis vel huic, vel illi decem solverit, vel Seio Stichum, nihilominus alteri obligatus manet: sed dicendum est, ut si decem alteri solverit, ab altero liberetur.

16. *Idem*, lib. 3, de Verborum obligationibus.

Ex duobus reis stipulandi si semel unus egerit³¹, alteri promissor offerendo pecuniam, nihil agit.

17. PAULUS, lib. 8, ad Plautium.

Sive a certis personis heredum³² nominatim legatum esset, sive ab omnibus excepto aliquo: Atilicinus, Sabinus, Cassius, pro hereditariis³³ partibus totum eos legatum debitores aiunt, quia hereditas eos obligat; idem est cum omnes heredes nominantur.

18. POMPONIUS, lib. 5, ex Plautio.

Ex duobus reis ejusdem Stichii promittendi factis, alterius factum alteri quoque nocet³⁴.

19. *Idem*, lib. 37, ad Quintum Mucium.

Cum duo eandem pecuniam debent, si unus capitis diminutione exemptus est obligatione, alter non liberatur: multum enim interest, utrum res ipsa solvatur, an persona liberetur; cum persona liberatur, manente obligatione: alter durat obligatus; et ideo si aqua et igni interdictum, est alicuius fidejussor postea ab eo datus tenetur.

TIT. III.

DE STIPULATIONE SERVORUM.

1. JULIANUS, lib. 52 Digestorum.

Cum servus stipuletur, nihil³⁵ interest, sibi, an domino, an vero sine alterutra eorum adjectione dari stipuletur. — § 1. Si servus tuus qui mihi bona fide serviebat, peculium habuerit quod ad te pertinet, et ego

31, § fin.; L. 35, supr. de pact. — 25. *Immo vide* L. 5, in fin. supr. h. t. — 26. L. 51, § 2, infr. de fidejuss. — 27. L. 6, § fin. supr. h. t.; L. 137, supr. de verb. oblig. — 28. L. 5, infr. de fidejuss. — 29. *Fac. L. 25, § 3, supr. de usuf.; L. 9, in fin. pr. infr. tit. prox. — 30. *Fac. L. 8, infr. tit. prox. — 31. L. 9, supr. de verb. oblig.; L. 57, infr. de solutio. — 32. L. 9, in pr. supr. h. t. — 33. *Immo vide* L. 124, supr. de legat. 1. — 34. *Immo vide* L. 23, § 4 supr. de usuf. Tit. III. — 1. Lib. 3, Inst. 18. — 2. L. 16, infr. h. t.**

ex eo pecuniam Titio credere: nummi tui manebunt; stipulando autem mihi servus eandem pecuniam nihil agit: vindicando ergo eam pecuniam tu consequi poteris. — § 2. Si servus communis, meus et tuus, ex peculio quod ad te solum pertinebat, mutuum pecuniam dederit: obligationem tibi adquiret; et si eandem mihi nominatim stipulatus fuerit, debitorem a te non liberabit: sed uterque nostrum habebit actionem, ego ex stipulatione, tu quod pecunia tua numerata sit: debitor tamen me doli mali exceptione summovere poterit. — § 3. Quod servus meus³⁶ servo dari stipulatur, id perinde haberi debet, ac si mihi stipuletur; item quod tuo servo stipulatur, perinde ac si tibi stipulatus esset: ut altera stipulatio obligationem pariat, altera nullius momenti sit. — § 4. Communis servus duorum³⁷ servorum personam sustinet: idcirco si proprius meus servus communi meo et tuo servo stipulatus fuerit, idem juris erit in hac una conceptione verborum, quod futurum esset, si separatim duæ stipulationes conceptæ fuissent, altera in personam mei servi, altera in personam tui servi; neque existimare debemus, partem dimidiam tantum mihi adquire, partem nullius esse momenti: quia persona servi communis ejus conditionis est, ut in eo quod alter ex dominis potest acquirere, alter non potest, perinde³⁸ habeatur, ac si ejus solius esset, cui acquirendi facultatem habeat. — § 5. Si fractuarius servus stipulatus esset fractuario, aut proprietario: si quidem ex³⁹ re fractuarii stipulatus esset, inutilis est stipulatio: quia utriusque ex re fractuarii actionem acquirere potuisset; sed si aliud stipulatus fuisset, proprietarium petere posse: et si promissor fractuario solvisset, liberatur. — § 6. Cum servus communis Titii et Mævii stipulatur in hunc modum, *Decem kalendis Titio dare spondes? si decem kalendis Titio non dederis; tunc Mævio viginti dare spondes?* duæ⁴⁰ stipulationes esse videntur; sed si kalendis decem data non fuerint, uterque dominus ex stipulatio agere poterit: sed in secunda obligatione Mævio promissa Titius exceptione doli summovebitur.

2. ULPIANUS, lib. 4, ad Sabinum.

Servus communis ipse³⁸ sibi stipulari non potest: quamvis constaret eum se stipulari domino possit, non enim se domino acquirit, sed de se obligationem.

3. *Idem*, lib. 5, ad Sabinum.

Si servus reipublicæ, vel municipii, vel coloniarum stipuletur: puto valere stipulationem.

4. *Idem*, lib. 21, ad Sabinum.

Si servus communis sibi et uni ex dominis stipuletur, perinde est, ac si omnibus³⁹ dominis et uni ex his stipuletur: veluti Titio et Mævio, et Titio; et probabile est, ut Titio dodrans, Mævio quadrans debeat.

5. *Idem*, lib. 48, ad Sabinum.

Servus communis sic omnium est, non quasi singulorum totus: sed pro partibus utique indivisus, ut intellectu magis partes habeant, quam corpore. Et ideo si quid stipulatur, vel quæqua alia ratione acquirit: omnibus acquirit pro parte qua dominium in eo habent. Licet⁴⁰ autem ei, et nominatim alicui ex dominis stipulari, vel traditam rem accipere ut ei soli adquirat. Sed si non nominatim domino stipuletur, sed jussu unius dominorum: hoc jure utimur, ut soli ei adquirat, cujus jussu stipulatus est.

6. POMPONIUS, lib. 20, ad Sabinum.

Ofilus recte dicebat, et per traditionem accipiendo, vel deponendo, commodandoque, posse soli ei adquiri qui jussit; quæ sententia et Cassii et Sabini dicitur.

7. ULPIANUS, lib. 48, ad Sabinum.

Proinde et si quatuor forte dominos habuerit, et duorum jussu stipulatus sit: his solis acquirit, qui jusserunt; magisque est, ut non equaliter⁴¹, sed pro portione dominica totum eis adquiratur. Idem puto, et si nominatim ei stipulatus esse proponatur; nam etsi omnium jussu stipulatus sit, vel omnibus nominatim: non dubitavimus omnibus pro dominicis eum portionibus non pro virilibus acquirere. — § 1. Si servus communis ab uno⁴² ex sociis stipulatus sit: si quidem nominatim alteri socio, ei soli debetur; sin autem sine ulla adjectione pure stipulatus sit, reliquas partes si servus cæteris sociis, præter eam partem, ex qua promissor dominus esset, adquiret; sed si jussu unius socii stipulatus est, idem juris est, quod esset, si eidem illi socio nominatim dari stipulatus esset. Interdum etiam sine neque jussu neque nominatim alteri ex dominis

35, § 1, Inst. eod.; L. 40, supr. de verb. oblig. — 4. *Vide tamen* L. 9, in fin. pr. supr. de pact. — 5. L. 22, supr. de actor. tut. — 6. L. 28, in pr. infr. h. t.; L. 98, § 7, infr. de solutio. — 7. L. 44, in fin. supr. de oblig. et act. — 8. L. 18, § 1, infr. h. t. — 9. L. 1, § 51, supr. de positi. — 10. L. 2, § 1; L. 28, § 3; L. 32, infr. § ult. Inst. h. t.; L. 37, § 3, supr. de acquir. rer. domin.; L. 1, § 2, supr. de acquir. vel amit. poss.; § ult. Inst. per quas person. nobis oblig.; L. ult. C. per quas personas. — 11. *Vide tamen* L. 57, infr. h. t. — 12. L. 8, § 2, infr.

stipularetur: ei tamen soli acquirere eum, Juliano placuit; utputa si quid forte stipuletur, quod utriusque acquiri non potest: veluti servitutem⁴³ ad fundum Cornelianum stipulatus est, qui fundus Sempronii erat, alterius ex dominis, ei soli acquirit.

8. GAIVS, lib. sing. de Casibus.

Item si alter ex dominis uxorem ducturus sit, et huic servo dos⁴⁴ promittatur.

9. ULPIANUS, lib. 48, ad Sabinum.

Item si servus duorum, Titii et Mævii, hominem qui Titii erat, stipulatus fuerit: ei soli acquirit, cujus non fuit. Sed si stipulatus sit, Stichum sibi et Mævio et Titio dare spondes? totum eum Mævio acquirit: quod⁴⁵ enim alteri ex dominis acquirere non potest, id ad eum qui ad obligationem admittitur, pertinet. — § 1. Si cum duos dominos servus haberet, stipulatus fuerit *illi aut*⁴⁶ *illi dominis suis*: quæsitum est, an consistat stipulatio? Cassius inutilem esse stipulationem scripsit: et Julianus Cassii sententiam probat: eoque jure utimur.

10. JULIANUS, lib. 52 Digestorum.

Sed si ita stipuletur, *Titio decem, aut Mævio fundum dare spondes*, quia incertum est utri eorum adquisierit actionem, idcirco inutilis stipulatio existimanda est.

11. ULPIANUS, lib. 48, ad Sabinum.

Sed si *sibi aut Primo aut Secundo* dominis suis stipulatus sit: et hic tantundem erit probandum, quod Julianus [dixit] inutilem esse stipulationem. Sed utrum adjectio inutilis est, aut tota stipulatio utilis non est? Puto adjectionem solam esse inutilem: eo enim quod ait *mibi*, omni adquisiit ex stipulatio actionem. An ergo in cæterorum persona solutio locum habeat exemplo extraneæ personæ? Et puto, vel solvi eis posse: quemadmodum cum ego mihi aut Titio stipuler. Cum ergo cum Primo aut Secundo dominis stipulatio non constituit, nec [aut] solutio est, illa ratio est: quia non invenimus in cujus persona stipulatio constituit, in cujus solutio.

12. PAULUS, lib. 10, Questionum.

Nam cum uterque obligationis capax sit, non invenimus quis adjectus sit: quia non est qui petere possit.

13. ULPIANUS, lib. 48, ad Sabinum.

Cum enim stipulatur *domino aut extraneo* servus, utrumque consistat, et in domini persona stipulatio, et in extranei solutio: at hic *το ἄλλω*, id est, *æquivalens*, corrumpit stipulationem et solutionem.

14. JULIANUS, lib. 3, ad Urseium Ferocem.

Servus meus, cum apud furem esset, furi⁴⁷ dari stipulatus est; negat furi deberi Sabinus: quia eo tempore, quo stipulatus est, ei non serviret: sed nec ego ex ea stipulatione agere potero. Sed si detracta furis persona stipulatus est, mihi quidem acquiritur actio: sed furi nec mandati nec alia actio adversus me dari debet.

15. FLORENTINUS, lib. 8 Institutionum.

Sive⁴⁸ mihi, sive sibi, sive conservo suo, sive impersonaliter dari servus meus stipuletur, mihi acquiritur.

16. PAULUS, lib. 4 Regularum.

Servus hereditarius⁴⁹ futuro heredi nominatim dari stipulatus, nihil agit: quia stipulationis tempore heres dominus ejus non fuit.

17. POMPONIUS, lib. 9, ad Sabinum.

Si communis servus, meus et tuus, viam, vel iter, vel actum stipuletur sine adjectione nominis nostris, cum⁵⁰ ego solus fundum vicinum habeam: soli mihi eam acquirit; quod et si tu fundum habeam, mihi quoque in solidum servitus acquiritur.

18. PAPIANUS, lib. 27 Questionum.

Si servus communis Mævii et castrensis peculii, defuncto filiofamilias milite, antequam adeat institutus hereditatem, stipuletur; socio, qui solus interim dominus invenitur, tota stipulatio quæretur: quoniam partem non facit hereditas ejus quæ nondum est; non enim si quis heredem existere filiofamilias dixerit, statim et hereditatem ejus jam esse consequens erit: cum beneficium principalium constitutionum in eo locum habet, ut filiofamilias de peculio testari possit: quod privilegium cessat, prius quam testamentum aditione fuerit confirmatum. — § 1. Si servus

de acceptil. — 13. L. 17, infr. h. t.; *add. L. 25, § 3, supr. de usuf.; L. 15, supr. tit. prox. — 16. *Adde* d. L. 15 — 15. L. 1, § 4, in fin.; L. 7, in fin. supr. h. t. — 16. L. 10, L. 11, L. 12, infr. eod. — 17. L. 34, in fin. infr. eod. — 18. L. 1, in pr. supr.; § 1, Inst. eod. — 19. L. 15, § 1; L. 28, § ult.; L. 35, infr. eod.; L. 47, in fin. supr. de pact.; L. 41, vers. quod si stipulatus supr. de reb. cred.; L. 75, § 1, supr. de verb. oblig. — 20. L. 7, in fin. supr. h. t.*

Titii et Mævii, partem ²¹ quæ Mævii est, sibi dari stipuletur, nulla stipulatio est: cum si Titio dari stipulatus fuisset, Titio acquireretur. Quod si simpliciter concepta est stipulatio, veluti, *partem eam quæ Mævii est, dare spondes?* non adjecto *mihî*: prope est, ut, quia sine vitio concepta est stipulatio, sequatur ejus personam, cujus potest. — § 2. Servus, capto domino ab hostibus, domino dari stipulatus est; quamvis quæ simpliciter stipulatur, vel ab alio accepit, etiam ad ²² heredem captivi pertinent; aliudque sit juris in persona filii, quia nec tunc fuit in potestate, cum stipularetur, nec postea deprehenditur, ut servus in hereditatem: tamen in proposito potest queri, num ex hac stipulatione nihil acquisitum heredi videtur: quo modo si servus hereditarius defuncto, aut etiam heredi ²³ futuro stipulatus fuisset? Sed in hac specie servus filio exæquabitur; nam et si filius captivi patri suo stipulatus fuerit dari, res in pendentibus erit: et si pater apud hostes decesserit, nullius momenti videbitur fuisse stipulatio: quoniam alii, non sibi stipulatus est. — § 3. Cum servus fructuarius ²⁴ operas suas locasset, et eo nomine pecuniam in annos singulos dari stipulatus esset: finito fructu, domino residui temporis acquiri stipulationem Julianus scriptum relinquit; quæ sententia mihi videtur firmissima ratione subnixâ; nam si in annos forte quinque locatio facta sit, quoniam incertum est, fructus in quem diem duraturus sit, singulorum annorum initio cujusque anni pecunia fructuario quaereretur: secundum quæ non transit ad alterum stipulatio; sed unicuique tantum acquiritur, quantum ratio juris permittit; nam et cum idem servus ita stipuletur, *Quantam pecuniam tibi intra illum diem dederò, tantam dari spondes?* in pendentibus ²⁵ est, quis ex stipulatu sit habiturus actionem: si enim ex re fructuarii vel operis suis pecuniam dederò, fructuario; si vero aliunde, domino stipulatio quaeretur.

19. SÆVOLA, lib. 15. Quæstionum.

Si ²⁶ alienus servus duobus bonæ fidei serviens, ex unius eorum re adquirat, ratio facit, ut ei, ex cuius re adquisit, id totum [ei] adquirat: sive ei soli, sive quasi duobus serviatur; nam et in veris dominis quotiens utrique acquiratur, totiens partes acquiri; cæterum si alii non acquiratur, alium solidum habiturum. Igitur eadem ratio erit et in proposito, ut hic servus alienus qui mihi et tibi bona fide servit, mihi solidum ex re mea adquirat: quia tibi non potest acquiri, quia non sit ex re tua.

20. PAULUS, lib. 15. Quæstionum.

Liber homo bona fide mihi servit: stipulatur ex re mea, vel [ex] operis suis Stichum, qui ipsius est; magis est, ut mihi adquirat ²⁷: quia et si servus esset meus, acquireret mihi: nec enim illud dici debet, quasi ille quoque in peculio ejus esset; sed si ex ²⁸ re mea Stichum qui meus est, stipulatur, sibi adquiret. — § 1. Apud Labeonem ita scriptum est: Filium et filiam in sua potestate pater intestatus relinquit: filia eo animo fuit semper, ut existimaret nihil ad se ex hereditate patris pertinere: deinde frater ejus filiam procreavit, et eam infantem relinquit: tutores servo avito ejus imperaverunt, ut ab eo, cui res avi hereditatis vendiderunt, stipularetur, quanta pecunia ad eum pervenisset: ex ea stipulatione quid pupillæ adquisitum sit, peto rescribas. Paulus: Est quidem verum, bona ²⁹ fide possessum servum ex re ejus, cui servit, stipulantem, possessori acquirere: sed si res quæ ex hereditate avi communes fuerunt, in venditionem hereditatis venerunt, non videtur ex re pupillæ totum pretium stipulari: ideoque utrisque acquiri.

21. VENULEIUS, lib. 1. Stipulationum.

Si servus communis ita stipuletur, *Kalendis Januariis decem Titio aut Mævio dominis, uter eorum tunc vivet, dare spondes?* inutile esse stipulationem Julianus scribit; quia non possit in pendentibus esse stipulatio: nec apparere utri eorum sit adquisitum.

22. NERATIUS, lib. 2. Responsorum.

Servum fructuarium ex re domini inutiliter fructuario stipulari: domino ³⁰ ex re fructuarii utiliter stipulari.

23. PAULUS, lib. 9, ad Plautium.

Eadem de eo dicenda sunt, cui usus ³¹ legatus est.

24. NERATIUS, lib. 2. Responsorum.

Et si duorum ususfructus sit, quod ex operis suis alteri eorum stipulatus sit, pro ea duntaxat parte, ex qua ususfructus ejus sit, acquiri.

²¹ L. 1, supr. eod. — ²² L. 75, § 1, in fin. supr. de verb. oblig. — ²³ L. 1, L. 12, § 1; L. 21, § 1, infr. de captiv. et postlim. — ²⁴ L. 16, supr. h. t. — ²⁵ L. 11, in fin. infr. de acceptil. — ²⁶ L. 25, § 2, supr. de usufr. — ²⁷ d. L. 25, § 1. — ²⁸ L. 25, § 2, ult. supr. de acquir. rer. domin. — ²⁹ d. L. 35, in pr. — ³⁰ d. L. 25, § 2. — ³¹ d. L. 25, in pr. — ³² L. 39, infr. a. t. — ³³ L. 25, § 6, supr. de usufr. — ³⁴ L. 14, in pr. supr. de usu et habit. — ³⁵ L. 1, supr. de divers. tempor. præscr.; immo vide L. 4, supr. eod. — ³⁶ L. 61, in fin. supr. de acquir. rer. domin. — ³⁷ L. 18, supr. quib. mod. usufr.; L. 83, in fin. supr. de legat. 2. — ³⁸

25. VENULEIUS, lib. 12. Stipulationum.

Si servus hereditarius stipulatus fuerit, et fidejussores acceperit, posteaque adita fuerit hereditas: dubitatur utrum ex die interpositæ stipulationis tempus cedat, an ex adita hereditate? item si servus ejus qui apud hostes sit, fidejussores acceperit? Et Cassius existimat tempus ex ³⁴ eo computandum, ex quo agi cum eis potuerit: id est, ex quo adeatur hereditas, aut postliminio dominus revertatur.

26. PAULUS, lib. 4. Manualium.

Ususfructus sine ³⁵ persona esse non potest: et ideo servus hereditarius inutiliter ususfructum stipulatur; legari autem ei ³⁶ posse ususfructum dicitur, quia dies ejus non credit statim: stipulatio autem pura suspendi non ³⁷ potest. Quid ergo si sub conditione stipuletur? nec hoc casu valeat stipulatio: quia ex præsentî vires accipit stipulatio, quamvis petilio ex ea suspensa sit.

27. Idem, lib. 2. Manualium.

Servus communis, sive emat, sive stipuletur, quamvis pecunia ex peculio detur, quod alterum ex dominis sequitur, utrique tamen ³⁸ acquiri; diversa ³⁹ causa est fructuarii servi.

28. GAIUS, lib. 3, de Verborum obligationibus.

Si ex re domini domino aut fructuario servus stipulatus fuerit, domino quidem acquiri obligationem Julianus ⁴⁰ scripsit: solvi autem fructuario posse quasi ⁴¹ quolibet adjecto. — § 1. Si servus communis ex re unius stipulatus erit, magis placuit utrique ⁴² acquiri: sed eum cujus ex re facta est stipulatio, cum socio communi dividendo, aut societatis judicio de parte recuperanda recte acturum; idemque esse dicendum, et si ex operis suis alteri ex dominis servus acquirat. — § 2. Si ipsi domini singuli eadem decem servo communi dari fuerint stipulati, et semel responsum secutum fuerit, duo rei stipulandi erunt: cum placeat dominum ⁴³ servo dari stipulari posse. — § 3. Sicuti uni nominatim stipulandum ⁴⁴, ei soli acquiritur: ita placet, et si rem emat nomine unius ex dominis, ei soli servum acquirere. Item si credat pecuniam, ut uni ex dominis solveretur, vel quodlibet aliud negotium gerat: posse eum nominatim exprimere, ut uni ex dominis restituatur aut solvatur. — § 4. Illud questum est, *an heredi futuro servus hereditarius stipulari possit?* Proculus negavit: quia is eo tempore extraneus est. Cassius respondit posse ⁴⁵: quia qui postea heres extiterit, videtur ex ⁴⁶ mortis tempore defuncto successisse: quæ ratio illo argumento commendatur, quod heredis familia ex mortis tempore funesta facta intelligitur, licet post aliquid tempus heres extiterit: manifestum igitur est servi stipulationem ei acquiri.

29. PAULUS, lib. 79, ad Edictum.

Si communis servus sic stipulatus sit, *Decem illi domino, eadem decem alteri dare spondes?* dicemus duos reos esse stipulandi.

30. Idem, lib. 1, ad Plautium.

Servus alienus alii nominatim stipulando, non acquirit domino.

31. Idem, lib. 8, ad Plautium.

Si jussu fructuarii aut bonæ fidei possessoris, servus stipuletur: ex quibus causis non solet iis acquiri, domino acquiri. Non idem dicitur, si nomen ipsorum in stipulatione positum sit.

32. Idem, lib. 9, ad Plautium.

Si cum duorum ususfructus esset in servo, [et] is servus uni nominatim stipulatus sit ex ea re quæ ad utroque pertinet: Sabinus ait, quoniam soli obligatus esset, videndum esse, quemadmodum alter usuarium partem suam recipere possit; quoniam inter eos nulla communio juris esset; sed verius est, utile communi dividendo judicio inter eos agi posse.

33. Idem, lib. 14, ad Plautium.

Si liber homo vel alienus qui bona fide servit, ex re alterius jussu possessoris stipuletur: Julianus ait liberum quidem sibi acquirere, servum vero domino: quia jussum domino cohereat. — § 1. Si duo rei stipulandi ususfructum in servo habeant, vel quibus bona fide serviebat, et jussu unius a debitore stipuletur: ei soli acquiri.

34. JAVOLENUS, lib. 2, ad Plautium.

Si servus testamento manumissus, cum se liberum esse ignoraret, et in causa hereditaria maneret, pecuniam heredi stipulatus est: nihil debe-

Immo vide L. ult. in fin. supr. comman. præd. — ³⁸ L. 28, § 1, infr. h. t. — ³⁹ *Immo vide* L. 25, § 6, supr. de usufr. — ⁴⁰ L. 1, § 1, supr. h. t. — ⁴¹ L. 93, § 7, infr. de solutio. — ⁴² L. 27, supr. h. t.; L. 45, supr. de acquir. rer. domin.; *immo vide* L. 19, supr. h. t. — ⁴³ L. 59, supr. de verb. oblig. — ⁴⁴ L. 5, supr. h. t.; L. 37, § 3, supr. de acquir. rer. domin. — ⁴⁵ L. 85, infr. h. t.; *immo vide* L. 16, L. 18, § 2, supr. eod.; L. 3, § 6, supr. de negot. — ⁴⁶ L. 135, infr. de reg. jur.

bitur heredibus, si modo scierint eum testamento manumissum: quia non potest videri ista servitute servisse iis qui illum liberum esse non ignorabant. Distat ista causa ejus qui liber emptus bona fide servit: quia in eo et ipsius et emptoris existimatio consentit; cæterum is qui scit hominem liberum esse, quamvis ille conditionem suam ignoret, ne ⁴⁷ possidere quidem eum potest videri.

35. MODESTINUS, lib. 7. Regularum.

Servus hereditarius et heredi ⁴⁸ futuro, et hereditari recte stipulatur.

36. JAVOLENUS, lib. 14. Epistoliarum.

Quod servus stipulatus est, quem dominus pro derelicto habebat, nullius est momenti: quia qui pro ⁴⁹ derelicto rem habet, omnimodo a se rejectit, nec potest ejus operibus uti, quem eo jure ad se pertinere noluit; quod si ab alio adprehensus est, stipulatione ei acquirere poterit: nam et hæc genere quodam donatio est. Inter hereditarium enim servum, et eum qui pro derelicto habetur, plurimum interest: quoniam alter hereditatis jure retinetur; nec potest relictus videri, qui universo hereditatis jure continetur: alter voluntate domini derelictus, non potest videri ad usum ejus pertinere, a quo relictus est.

37. POMONIUS, lib. 3, ad Quintum Mucium.

Si communis servus ita stipuletur, *Lucio Titio, et Gaio Seio dari spondes?* qui sunt domini illius: pro virilibus ⁵⁰ partibus eis ex stipulatione debetur; si vero ita, *Dominis meis dare spondes?* pro parte, qua domini essent; si vero ita, *Lucio Titio, et Gaio Seio, dominis meis dare spondes?* dubitaretur, utrumne viriles partes, an pro dominica portione eis deberetur? Et interest quid jus demonstrandi gratia esset adjectum, et qua pars ejus stipulationis principalem causam haberet: sed cum ad nomina prius decursum est, rationabilis esse videtur pro virili parte stipulationem eis acquiri, quod minorum vocabula pro demonstratione habeantur.

38. Idem, lib. 3, ad Quintum Mucium.

Si servus meus a liberto meo operas ⁵¹ sibi dari stipulatur, inutilem stipulationem esse Celsus scribit: aliter atque si, non adjecto hoc verbo *sibi*, stipulatus fuerit.

39. Idem, lib. 22, ad Quintum Mucium.

Cum servus, in quo ususfructum habemus, proprietatis domino ⁵² ex re fructuarii vel ex operis ejus nominatim stipuletur: acquiritur domino proprietatis; sed qua actione fructuarius recipere possit a domino proprietatis, requirendum est. Item si servus bona fide nobis serviat, et id quod nobis acquirere poterit, nominatim domino suo stipulatus fuerit: ei acquirat; sed qua actione id recipere possumus, quaeremus. Et non sine ratione est, quod Gaius noster dixit, concidit id in utroque casu posse domino.

40. Idem, lib. 33, ad Quintum Mucium.

Quicquid contraxit servus dum nobis servit, etiam si stipulationem contulit in alienationem, vel manumissionem suam, tamen nobis [id] adquisitum erit ⁵³: quia potestas ejus tunc, cum id contraheret, nostra fuit. Idque est, si filiusfamilias contrahat: namque etiam quod in emancipationis suæ tempore contulerit, nobis debebitur; si tamen dolo malo id fecerit.

LIBER QUADRAGESIMUSSEXTUS.

TIT. I.

DE FIDEJUSSORIBUS ET MANDATORIBUS.

1. ULPIANUS, lib. 39, ad Sabinum.

Omni ² obligationi fidejussor accedere potest.

⁴⁷ L. 14, supr. h. t.; L. 22, supr. de acquir. rer. domin.; L. 1, § 6, supr. de acquir. vel amit. poss.; L. 1, § 1, C. de rei vind. — ⁴⁸ L. 16, L. 25, § 2, ult. supr. h. t. — ⁴⁹ L. 1, supr. pro derelicto; L. 38, § 1, supr. de notalib. — ⁵⁰ *Immo vide* L. 7, in pr. supr. h. t. — ⁵¹ L. 20, supr. de oper. libert. — ⁵² L. 22, supr. h. t.; L. 25, § 6, supr. de usufr. — ⁵³ L. 18, infr. de reg. jur.; *immo vide* L. 46, in fin. supr. de hered. instat. — ⁵⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁵⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁵⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁵⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁵⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁵⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁶⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁷⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁸⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ⁹⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁰⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹¹⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹²⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹³⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁴⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁵⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁶⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁷⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁸⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ¹⁹⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁰⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²¹⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²²⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²³⁹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴⁰ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴¹ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴² L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴³ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴⁴ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴⁵ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴⁶ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴⁷ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴⁸ L. 1, § 1, in fin. supr. de usufr. — ²⁴⁹ L. 1, § 1, in fin.